

Patryk Tomaszewski

Remigiusz Okraska, *W kręgu Odyna i Tryglawa. Neopoganizm w Polsce i na świecie – zarys problematyki*, Biała Podlaska 2001, ss. 121

W 2001 roku na rynku wydawniczym ukazała się książka Remigiusza Okraski poświęcona ruchom neopogańskim w Polsce i na świecie. Książka została napisana na podstawie pracy magisterskiej. Autor tejże monografii jest absolwentem socjologii Uniwersytetu Śląskiego, publicystą takich pism jak m.in.: „Zielone Brygady”, „Nowe Państwo”, czy też dwumiesięcznika „Obywatel”, którego jest redaktorem naczelnym.

Książka Okraski porusza zagadnienie, które w Polsce nie doczekało się dostatecznego omówienia, szczególnie zaś jeżeli chodzi o współczesne ruchy neopogańskie zarówno w Polsce jak i na świecie¹. Kilku szerszych

¹ Zob. M. Konopko, *Nowa Prawica, nowa kultura, nowe pogaństwo*, Fronda, nr 8, 1997, s. 57–64; T. Szczepański, *Współczesne neopogaństwo polskie*, Fronda, nr 6, 1996, s. 327–333; J. Tomaszewicz, *Stare religie nowej ery. Główne nurty współczesnego neopoganizmu*, Nomos, nr 3, 1993, s. 89–103; M. Kończal, *Zarys dziejów neopoganizmu słowiańskiego w Polsce*, Człowiek i Społeczeństwo, t. XX, 2002, s. 59–71; M. Łapiński, T. Szczepański, *Czciociele Polski pogańskiej*, Karta, nr 19, 1996, s. 104–117; L. J. Pełka, *Współczesne neopogaństwo słowiańskie*, Przegląd Religioznawczy, nr 3/4, 1999 s. 115–133; B. Gierek, *Druidyzm współczesny – kontynuacja tradycji, czy nowe zjawisko?*, Przegląd Religioznawczy, nr 3/4 s. 135–144. Powstała również równoległe z pracą R. Okraski praca magisterska Marka Rau, *Współczesny ruch neopogański w Europie*. Zob. <http://www.taraka.most.org.pl/>. Dotychczas na polskim rynku wydawniczym ukazała się jedynie książka poruszająca tematykę neopogaństwa w innym kraju niż Polska: F. W. Haack, *Neopoganizm w Niemczech. Powrót Wotana, religia krwi, ziemi i rasy*, Kraków 1999.

i opracowań doczekał się ruch neopogański rozwijający się w dwudziestoleciu międzywojennym².

Samo określenie neopoganizm jest dość szerokie, Okraska definiując je, słusznie zauważa, że odnosi się ono do zidologizowanej, przynajmniej częściowo, sztucznie stworzonej doktryny o wtórnym charakterze, z nowoczesną konstrukcją przypominającą inne ideologie³. Należy zaznaczyć, iż badanie neopoganizmu, nastrocza szereg problemów, jednym z podstawowych jest trudność w jednoznacznym określeniu, które z ruchów religijnych, ideologicznych, czy też kulturowych należy traktować jako nawiązujące do neopoganizmu, które zaś są zupełnie nowymi ruchami religijnymi, czy też ideologicznymi.

Remigiusz Okraska podjął się trudnego zadania, przybliżenia czytelnikowi nie tylko ruchów neopogańskich w Polsce, ale również na świecie. Omawiana monografia składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym z nich, zatytułowanym „Na tropach neopoganizmu”, autor prezentuje czytelnikowi o czym traktuje niniejsza pozycja i jakimi założeniami badawczymi kierował się autor. Rozdział drugi charakteryzuje neopoganizm w skali makro. Oczywiście jak sam tytuł pracy wskazuje, Okraska przedstawia tylko zarys problematyki ze zwróceniem uwagi na wspólny mianownik ruchów. Autor na początku rozdziału słusznie podkreślił, iż nie można zajmować się polskim neopoganizmem bez przedstawienia szerszego ogólnego kontekstu zagadnienia, gdyż jest on przynajmniej częściowo pochodną zjawisk, które miały miejsce w innych krajach⁴. W tym rozdziale Okraska przedstawia czytelnikowi rozwój ruchów neopogańskich jaki miał miejsce od XVIII wieku, aż do czasów współczesnych. W kolejnych podrozdziałach autor omawia różne środowiska

² Szczególnie dużym zainteresowaniem cieszy się wśród badaczy stworzony przez Jana Stachniuka neopogański ruch nacjonalistyczny „Zadruga”, a ostatnio także twórca „Szczepu Rogate Serce” artysta Stanisław Szukalski. Zob. J. Tomaszewicz, *Religia, naród i państwo w neopogańskiej filozofii Jana Stachniuka*, *Nomos*, nr 24/25, 1998/1999, s. 63–77; B. Grott, *Nacjonalizm chrześcijański. Narodowo-katolicka formacja ideowa w II RP na tle porównawczym*, Kraków 1996; idem, *Religia, cywilizacja, rozwój: wokół idei Jana Stachniuka*, Kraków 2003; J. Majchrowski, *Szkice z historii polskiej prawicy politycznej lat Drugiej Rzeczypospolitej*, Kraków 1986; S. Potrzebowski, *Zadruga eine volkisch Bewegung in Polen*, Bonn 1982; D. Chudziak, *Stanisław Szukalski, Europejczyk, Polak, nonkonformista*, *Glaukopis*, nr 1, 2003, s. 324–337.

³ R. Okraska, *W kregu Odyna i Tryglawa. Neopoganizm w Polsce i na świecie – zarys problematyki*, Białą Podlaska 2001, s. 13.

⁴ *Ibidem*, s. 23.

nawiażujące do neopoganizmu. Przybliży więc czytelnikowi neopaganizm ezoteryczno-kultystyczny, jak np. druidyzm. Prezentuje niestety bardzo pobieżnie „Tradycjonalizm integralny” i bardzo interesujące koncepcje jego twórców Juliusa Evoli (włoski filozof, badacz cywilizacji i duchowości, myśliciel metapolityczny, poeta i malarz; współtwórca „tradycjonalizmu integralnego” i patron ideowy radykalnej prawicy) oraz René Guénona (francuski myśliciel i pisarz ezoteryczny, badacz tradycji religijnych, metafizycznych i mistycznych, współtwórca koncepcji „tradycjonalizmu integralnego”), a także koncepcje neopogańskie powstałe w narodowo-socjalistycznych Niemczech. W tym samym rozdziale Okraska prezentuje ruchy neopogańskie jakie powstawały na świecie po II wojnie światowej. Szczególnie interesujące są podrozdziały dotyczące „nowej prawicy”, a również ruchów ekologicznych⁵. Okraska zwraca uwagę na fakt, iż neopaganizm rozwija się również wśród feministek, które często odwołują się do tzw. wiccanizmu – „czyli nurtu odwołującego się do tradycji czarownic, które w myśl tej teorii były kapłankami płodności”⁶. W monografii przedstawione została również problematyka Ruchów Nowej Ery „*New Age*”. Niestety nie zaprezentował on szerzej genezy tych ruchów w odniesieniu do Polski, a warto jest podkreślić, że również w naszym kraju zyskują one coraz większą liczbę zwolenników. Natomiast w rozdziale trzecim zatytułowanym „Koniec tysiącletniej defensywy” autor przedstawia w sposób chronologiczny rozwój polskiego neopoganizmu. Czytelnik znajdzie tam podstawowe wiadomości na temat zarówno prekursorów ruchu, jak choćby filozofa i pedagoga Bronisława Trentowskiego, historyka, etnografa i archeologa Jana Potockiego. Okraska charakteryzuje także szeroko omówione w literaturze przedmiotu nurty neopoganizmu rozwijające się w II RP jak wspomniane wcześniej środowisko artystyczne „Szczep Rogate Serce”, czy też „Zadru-ga”. W tym rozdziale można znaleźć również informacje o grupach mniej znanych jak środowisko związane z powstałym w 1934 roku pismem „Demiurg”, czy też założone na początku lat 20 przez Władysława Kołodzieja „Święte Koło Czocieli Światowida”⁷. Interesujący jest pod-

⁵ Wiele ruchów neopogańskich propaguje nową religię podpartą teoriami ekofilozoficznymi. Zob. L. J. Pełka, *Współczesne neopogaństwo słowiańskie*, Przegląd Religioznawczy, nr 3/4, 1999, s. 116.

⁶ R. Okraska, op. cit., s. 42.

⁷ Środowisko skupione wokół Kołodzieja jest bardzo interesujące, ponieważ w okresie międzywojennym neopoganie związani z „Świętym Kołem Czocieli Światowida” wydawali kilka pism jak „Siew Wolności”, „Wiosna Lechicka”,

rozdział zatytułowany „Wiatr w żagle” – w nim to autor prezentuje współczesny ruch neopogański w Polsce. Przegląd rozpoczyna od przedstawienia środowisk nacjonalistycznych odwołujących się w swym dorobku ideologicznym do neopoganizmu. Okraska omawia więc środowisko społeczno-polityczne związane z Bolesławem Tejkowskim, a także nacjonalistyczny Narodowy Zespół Koncepcyjno-Studyjny oraz Unię Społeczno-Narodową. W monografii omówione zostały również inne grupy nawiązujące do różnych odłamów neopoganizmu, m.in.: środowisko skupione wokół Wydawnictwa „Toporzeł”, które to wydało kilka prac Jana Stachniuka oraz także związanego z „Zadrugą” Antoniego Wacyka. Ponadto Okraska wzmiankuje również o dość prężnie działającym Stowarzyszeniu na rzecz Tradycji i Kultury „Niklot”, którym kieruje były członek władz Konfederacji Polski Niepodległej – Tomasz Szczepański. Omawia również różnego typu mniejsze środowiska nawiązujące do neopoganizmu (głównie związane z pismami neopogańskimi) jak np.: „Odmrocze”, „Odała”, „Żaden”. W tej części książki autor prezentuje czytelnikowi także organizacje o charakterze religijnym: założone we Wrocławiu, Zrzeszenie Rodzimej Wiary, Rodzimy Kościół Polski z Warszawy oraz działający w Toruniu, Polski Kościół Słowiański. Rozdział ostatni zatytułowany „Szpalty z Tryglawem” poświęcony jest analizie socjologicznej wydawnictw polskich środowisk odwołujących się do neopoganizmu. Okraska w tej części prezentuje bardzo ciekawą analizę, z której czytelnik może się dowiedzieć, iż po zweryfikowaniu materiału źródłowego „neopoganizm polski jawi się przede wszystkim jako zjawisko z pogranicza nowych ruchów religijnych”⁸.

Reasumując należy stwierdzić, iż książka R. Okraski może zainteresować zarówno badaczy historii myśli politycznej, religioznawców jak i politologów. Autorowi udało się w jednej syntezie pokazać szeroki zakres materiału dotyczącego neopoganizmu. Niestety mimo tego, że R. Okraska w tytule zaznaczył, iż „W kręgu Odyna i Tryglawa...” jest monografią mającą przedstawić zarys problematyki, to jednak niektóre z omawianych zagadnień powinny zostać potraktowane szerzej. Dotyczy to zwłaszcza wspomnianego „Tradycjonalizmu integralnego”, choćby ze względu na obecne zainteresowanie wśród nurtów pravicowych spuścizną Juliusa Evoli, czy też szerszego przedstawienia środowisk nawiązujących do

ponadto z grupą współpracował profesor Jan Sas-Zubrzycki, autor wydanej we Lwowie, w 1925 roku, pracy *Bogoznastwo Słowian*. „Święte Koło Czicieli Światowida” kontynuowało również swą działalność po roku 1945.

⁸ R. Okraska, op. cit., s. 89.

neopoganizmu w Europie Środkowo-Wschodniej, jak choćby na Litwie, gdzie działa grupa „Ramuva”, czy też na Ukrainie (środowisko „Runwira”), czy też działające na Łotwie ugrupowanie „Dievturi” oraz na Białorusi grupa „Krywya”⁹. Wydaje się, że słuszniejsze byłoby napisanie większej monografii dotyczącej neopoganizmu wyłącznie na terenach Europy Środkowo-Wschodniej oraz Polski. Szkoda również, że Okraska nie pokusił się o pełniejsze przedstawienie środowisk neopogańskich działających w czasach PRL i losów zarówno grupy związanej z Kołodziejem, a także środowiska „zadrużan”. W tej chwili badacz zajmujący się tą problematyką powinien podjąć próbę dotarcia do teczek osobowych ludzi związanych z środowiskiem neopogańskim.

Konkludując książka Okraski jest doskonałym materiałem wyjściowym do przeprowadzenia szerszej zakrojonych badań, które doprowadzą do powstania już nie monografii leksykalnej, a dużej analizy.

⁹ Okraska tym zagadnieniom poświęca w swej monografii jedynie trzy strony (s. 45–47). Szerzej zob. J. Tomaszewicz, *Stare religie nowej ery. Główne nurty współczesnego neopoganizmu*, *Nomos*, nr 3, 1993, s. 101; M. Maszkiewicz, *Neopogaństwo na Litwie (Zarys Problematyki)*, *Nomos*, nr 5, Kraków 1994, s. 107–108.